

RAZPRAVE

**SLOVENCİ V MENDOZI: POSKUS OVREDNOTENJA
»IZVORNEGA« PROSTORA KOT KOMPONENTE ETNIČNE,
NARODNE IN NACIONALNE IDENTITETE**

AVTOR

Jernej Mlekuč

Naziv: univerzitetni diplomirani geograf, etnolog in kulturni antropolog, asistent

Naslov: Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, Gosposka ulica 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija

E-pošta: mlekucz@zrc-sazu.si

Telefon: 01 470 64 68

Faks: 01 425 78 02

UDK: 314.743(82=163.6)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Slovenci v Mendozi: poskus ovrednotenja »izvornega« prostora kot komponente etnične, narodne in nacionalne identitete

Besedilo poskuša opredeliti vlogo »izvornega« prostora pri oblikovanju in ohranjanju etnične, narodne in nacionalne identitete med slovenskimi izseljenci in njihovimi potomci v Mendozi v Argentini.

KLJUČNE BESEDE

izseljenci, etnična, narodna in nacionalna identiteta, prostorska identiteta, navezanost na kraj, »izvorni« prostor, Slovenci, Argentina

ABSTRACT

Slovenians in Mendoza: an attempt of evaluation »source« place as the element of ethnical and national identity

The scope of the present paper is to address the role of the »source« place in the process of shaping ethnical and national identity among Slovenian emigrant community in Mendoza, Argentina.

KEY WORDS

emigrants, ethnical and national identity, space identity, place attachment, »source« place, Slovenians, Argentina

Uredništvo je prispevek prejelo 18. januarja 2000.

»... Zdomstvo v duhovnem smislu pojma je v svojih najboljših in najizvirnejših oblikah bilo prečiščeno vračanje na avtohtona rodna tla, trpko seganje k skrivnosti narodnih korenin, očiščevanje lastnih narodnih pozicij in določanje novih razsežnosti narodne biti ...« (Detela 1993, 11).

1. Uvod

Pričujoče besedilo je nastalo kot poskus opredelitve vloge in pomena »izvornega« prostora med argentinskimi Slovenci, ki živijo v Mendozi in njeni okolici in so se izselili zaradi ekonomsko-političnih vzrokov med svetovnimi vojnami in zaradi političnih vzrokov v letih po drugi svetovni vojni. Izraz »izvirni« prostor v nadaljevanju uporabljam za označitev prostora, ki je uokvirjal življenje in skupinsko pripadnost izseljencev pred priselitvijo v novo okolje. O »izvornem« prostoru govorim tudi med pripadniki druge in tretje generacije, in sicer kot o prostoru, ki je okvirjal življenje in skupinsko pripadnost staršev in starih strašev pred priselitvijo; vednost o njem in njegovi pomeni so se in se (hipotetično) prenašajo na mlajše rodove. Največkrat zanemarjen in nerazjasnjen pomen prostora pri oblikovanju in ohranjanju etnične, narodne in nacionalne identitete me je vodil k zamisli, da bi vlogo prostora vzporedil z drugimi elementi ali komponentami narodne identitete, na primer jezikom, kulturo, politiko, gospodarstvom, zgodovino.

Razpetost med priselitveno in »izvirno« kulturo ter prostor postavljata izseljence in njihove potomce pred številne osebne odločitve in vprašanja. Odgovori na ta oziroma splet odgovorov, ki so lastni vsakemu izseljencu in njegovemu potomcu, so nadvse enkratna in neponovljiva celota. Govorim torej o subjektivnem pojmu, ki bi ga nadvse težko obravnaval s kvantitativnimi metodami, in tega se drži ne le delo na terenu, ampak tudi predstavitev rezultatov. Če sem bil kot preučevalec ves čas v precepu med teoretičnim in praktičnim pristopom, med preučevanjem na ravni posameznika in posploševanjem, je to besedilo rešitev iz zagate, saj nudi sintezo vsega naštetega.

Zato je tudi treba vse tipe oziroma razdelitve, ki jih navajam, razumeti kot prehodne (tudi generacijsko), torej zvezno prehajajo ena v drugo. Medgeneracijska tipologija, ki jo podajam v nadaljevanju besedila, je oblikovana na osnovi intenzivnosti in kompleksnosti odnosov izseljencev ter njihovih potomcev do »izvornega« prostora.

2. Prva generacija

Med pripadnike prve generacije štejem tiste, ki so bili rojeni v »izvirni« domovini, kjer so bili deležni primarne socializacije in so vsaj začeli s sekundarno.

Vsaj v prvih letih so bili izpostavljeni socializacijskim vplivom primarnega »izvornega« okolja, zato so »izvirno« narodnostno (etnično) identiteto bolj ali manj preoblikovano ohranili tudi v novem okolju. Pri tem je treba upoštevati zavedno in nezavedno raven. Nekateri sogovorniki so poudarjali, da so Argentinci in ne več Slovenci. Toda v pogovoru se je pokazalo, da so njihov način razmišljanja, šege in navade, gestikulacija in podobno vse prej kot argentinski in ob čustvenih trenutkih (na primer ob spominu na »izvirno« domovino, ob petju slovenskih pesmi, ob obisku iz domovine) jih je narodna (etnična) identiteta izdala. Pri drugih, sicer v manj primerih, pa je bila stvar nasprotna; razglašali so se za Slovence v večji meri, kot v resnici so, in niso priznali, da je novo okolje nanje v določeni meri vplivalo (Žigon 1998, 98).

Identiteto večine pripadnikov te generacije bi lahko označili kot »razcepljeno«, saj so razpeti med neizbežno navezanostjo na novo okolje in na stalno domotožje (Žigon 1998, 98). Načini premagovanja te konfliktne situacije so zelo različni; segajo od izrazitega nasprotovanja vplivom večinske družbe in getoizacije do mrzličnega podrejanja, sprejemanja vzorcev večinske družbe ali celo kozmopolitizma, relativizacije v odnosu do kulturnih vzorcev in narodne identitete.

»Razcepljenost« se kaže tudi v odnosu do prostora; bolj ali manj so prisiljeni sprejemati novo prostorsko danost, ki jo vedno spremlja in »definira« navezanost oziroma pripadnost »izvornemu« prostoru. Srečanje z novim prostorom je prvi stik, ki ga priseljenc vzpostavi ob prihodu. Prvi vtis je izraz močnega emocionalnega razpoloženja, ki predstavlja izhodišče in kar nekaj časa vpliva na posameznikov odos do vsega novega (Lukšič-Hacin 1995, 107). To se je pokazalo tudi med priseljencimi v Mendози; večina tistih, ki so novo prostorsko danost sprejemali kot neprimerno ali celo nemogočo in jo opisovali kot »grdo«, »umazano«, »pusto«, »obupno«, »peklensko« in podobno, so se zaprli v krog družine in slovenske skupnosti ter se zelo omejeno in počasi odpirali večinski družbi. Na drugi strani so bili tisti, ki jim je bil prvi stik z novim prostorom neboleč ali celo prijeten, bolj pripravljeni, da se vključijo v novo družbo.

Prvi stik z novim prostorom, v našem primeru s suho, napol puščavsko in takrat še precej »divjo« pokrajino na poti v Mendozo in v njeni okolici, je bil za nekatere posameznike zelo boleč in celo travmatičen.

2.1. Pripadnost »izvornemu« prostoru

Osebe iz te skupine so večinoma ostale strogo zavezane »izvorni« kulturi in so se povečini zavestno upirale vplivom imigrantske družbe.

Vse osebe iz te skupine so iz vrst povojne politične emigracije, ki so imigrantsko družbo, vsaj v prvih letih, razumele le kot zatočišče pred vrnitvijo v domovino (mit o vrnitvi). Občutku časnosti se je v nekaterih primerih pridružil še občutek superiornosti, saj so jih kot prišleke in kot sposobne delavce bolj spoštovali kot hispanoameriške domačine.

Organiziranost skupnega kulturnega življenja je temeljila na močnem ideološkem naboju, slonečem na zvestobi slovenstvu in rimskokatoliški veri, oblikovanem na izraziti protikomunistični drži in na »mitu o mučeništvu« – zvestoba spominu na domobrance, pobite med svetovnimi vojnami in po drugi svetovni vojni. Na teh postavkah je temeljilo tudi stigmatiziranje ali moralno sankcioniranje tistih, ki so se »preveč« predali vplivom imigrantske družbe. Čeprav večini oseb iz te skupine lahko pripišemo svojevrstno kulturno izolacijo, je treba poudariti, da je velika večina le teh hkrati spoštovala državo, ki jih je sprejela (Žigon 1998, 110).

Med vsemi osebami te skupine ima »izvorni« prostor jasno politično-nacionalno obeležje, torej predstavlja Slovenijo v okviru političnih meja ali za nekatere celo širšo (in bolj kompleksno) enoto – Slovenijo z zamejstvom kot prostor avtohtone slovenske poselitve. V tej skupini ni primera, da bi se pripadniki identificirali s prostorom, ki ni nacionalno ali narodno omejen oziroma nima nacionalnega-narodnega obeležja. »Izvorni« prostor je tako med pripadniki tega tipa v vseh primerih Slovenija; največkrat in prvo kot nacionalna enota, lahko pa tudi kot narodnostna enota – prostor avtohtone slovenske poselitve.

Poleg slovenskega okolja družin je za večino oseb te skupine izjemno pomembno slovenstvo v krogu društva in cerkve. Slovenski dom kot prostorski nosilec le-teh pa ima tudi specifično vlogo nadomestka za »izvorno« domovino – kakor ga tudi sami včasih besedno vzporejajo, saj se tu srečujejo predvsem s sonarodnjaki, govori se večinoma v slovenskem jeziku in podobno. Slovenski dom pomeni zatočišče pred asimilacijskimi vplivi, in tako lahko razumemo neodobranje nekaterih, ko so v dom začeli zahajati zakonski partnerji neslovenskega rodu, ali močna nasprotovanje neslovenski besedi v tej sicer močno okrnjeni domovini.

Manifestacije pripadnosti »izvornemu« prostoru so številne in na tem mestu podajam le nekatere najizrazitejše:

- pogosti in tesni stiki s sorodstvom v Sloveniji,
- obisk Slovenije ali želja po obisku le-te,
- posest slovenskega državljanstva,
- udeleževanje na slovenskih volitvah,

- želja po nadeljevanju roda v Sloveniji,
- želja biti pokopan v Sloveniji,
- pogosto in budno spremljanje dogajanja v Sloveniji,
- posest stenskega okrasja z podobami slovenskih krajev, zemljevidov in podobnega,
- želja po navezavi ekonomskih stikov s Slovenijo,
- želja po posesti zemlje ali nepremičnin v Sloveniji (denacionalizacija),
- želja po preselitvi v Slovenijo.

Obisk Slovenije ima za predstavnike te skupine nadvse velik pomen. Nekateri ga vzporejajo z »življenjskim romanjem«, z edino željo, ki jo še imajo pred smrtjo, in nadvse pomembno se jim zdi, da jo tudi potomci obiščejo. Glede na politične vzroke izseljevanja oseb iz te skupine večina pred letom 1991 zaradi strahu pred možnimi težavami ni upala ali si želela obiskati Slovenije. Večina je tako imela pravo možnost za obisk šele po dobrih štirih desetletjih, zato so nemalokrat obisk Slovenije spremljale psihološke priprave, saj niso vedeli, kaj jih v Sloveniji čaka, kako jih bodo sprejeli in kako se bodo sami odzivali na vse to.

Obisk Slovenije pa je pri nekaterih, poleg zelo lepih in dragocenih izkušenj, povezan tudi z bolečimi ali celo travmatičnimi spoznanji. Slovenija, kakršna je bila, ko so jo zapustili, ima danes drugačno podobo, nekateri nimajo v Sloveniji nikogar več in se tako večkrat znajdejo pred spoznanjem, da tudi domovina, ki so ji bili zvesti desetletja, ni več njihova prava domovina.

Čeprav so osebe iz te skupine ohranile pripadnost le eni, »izvorni« domovini in niso novega prostora nikoli zavestno sprejele za svojega, so vendarle postale nezavedno navezane tudi na novo okolje. Ob obisku domovine ugotovijo, da tam nimajo nikogar več, da se je vse spremenilo, v Argentini pa imajo prijatelje, socialni ugled, utečen življenjski ritem in podobno, predvsem pa družino, potomce, za katere je le-ta tudi domovina.

2.2. Pripadnost »izvornemu« in »novemu« prostoru

V tej skupini najdemo večino predvojnih priseljencev, poveljnih priseljencev iz Primorske in del poveljnih priseljencev, ki so bili bolj odprti do novega, večinskega okolja.

Predvojni priseljenci in poveljnih priseljenci s Primorske, ki so prišli v novo deželo večinoma zaradi ekonomskih vzrokov, niso zavestno izražali lastne etnične (narodne) identitete in je tudi niso načrtno prenašali na otroke, bodisi zaradi nepovezanosti v izseljenske organizacije, zaradi preobilice eksistenčnih težav v novi družbi ali zaradi pragmatičnega načela integracije, da bi se izognili težavam dvojnosti. Tudi del poveljnih političnih priseljencev, povečini tistih, ki so že od samega začetka spoznali, da se v »izvorno« domovino ne bodo več vrnili (ovrgli mit o vrnitvi), se je začel hitro vključevati v novo okolje in je tako začel zavestno ali nezavedno sprejemati njegove vplive. Čeprav so nekatere osebe iz te skupine še lahko vzdrževale ali še vzdržujejo, včasih tudi zelo tesne stike s slovensko skupnostjo in prenašale »izvorno« narodno (etnično) identiteto na potomce, jih je njihova odprtost in vpetost v novo okolje velikokrat postavlja pred vprašanje dvojnosti narodne (etnične) identitete in dvojnosti pripadnosti »izvornemu« ter novemu prostoru.

»Izvorni« prostor ima med priseljenci s Primorskega velikokrat nejasno podobo. Bivanje v drugi državi, takratni kraljevini Italiji, je med priseljenci pustilo določene posledice tudi v odnosu oziroma mejah »izvorne« domovine, kar so pogosto spremljali še stiki z »drugačnimi« Slovenci, zamere med skupnostima in podobno. Primorski Slovenci, ki so se zblížali s slovensko skupnostjo in so bili v njej celo dejavni, so odnos do »izvorne« domovine okrepili in ga bolj ali manj vzporedili s Slovenijo.

Na drugi strani pa ima med vsemi drugimi poveljnimi priseljenci, tudi med tistimi, ki so popolnoma pretrgali stike s slovensko skupnostjo, »izvorna« domovina jasno podobo v državi Sloveniji.

Manifestacije pripadnosti »izvornemu« prostoru se kažejo od posameznika do posameznika v različnih kombinacijah (so enake večini naštetih iz predhodne skupine, čeprav se nekatere v tej skupini pojavljajo samo izjemoma in so manj izrazite). Vsem osebam iz te skupine pa je skupna želja po obi-

sku »izvirne« domovine, ki so jo v veliko primerih tudi že obiskali. Del le-teh po enkratnem obisku ni več izrazil želje po ponovnem obisku, kar kaže na pragmatičen in razumski odnos do »izvirnega« prostora, ki predstavlja domovino le še na simbolični ravni. V nekaterih primerih tako že težko govorimo o pravi pripadnosti »izvirnemu« prostoru, bolj gre za različne oblike simbolične navezanosti nanj.

Kot poseben tip bi lahko izločili priseljence, ki so zavestno zavračali svojo »izvirno« narodno (etnično) identiteto in s tem tudi pripadnost »izvirnemu« prostoru. Čeprav med terenskim delom nisem prišel v stik z nobenim takim primerom, se je po besedah informatorjev našel kak posameznik, ki je zaradi (po)vojnih grozot, ki so se njemu ali družini zgodile v »domovini«, zavestno zavračal pripadnost in povezanost s slovenstvom in s Slovenijo.

3. Druga in tretja generacija

Med pripadnike druge in tretje generacije štejem osebe, ki so bile rojene v imigrantski družbi, in tiste, ki so bile rojene v emigrantski družbi, a se je njihova percepcija širšega okolja začela v novem, imigrantskem okolju.

Za drugo in trejo generacijo je značilno, da se posameznik kmalu po rojstvu znajde pred problemom »dvojnosti socializacije« oziroma inkulturacije. Če so se starši odločili, da bodo z otrokom govorili v slovenskem jeziku, je ta socializiran na ta način vse do stika z zunanjim svetom. Srečanje z drugače govorečimi in socializiranimi vrstniki na dvorišču ali v šoli oblikuje željo po integraciji v skupnost vrstnikov. Zaradi novih identifikacijskih zgledov se hitro nauči dominantnega jezika in navad ter tako postane del te skupnosti. Začuti inferiornost družinskega okolja, ugotovi, da je zanj, za njegov socialni položaj odločilnejša kultura okolja oziroma njegovo ujemanje z njo. V tem trenutku je pristop staršev tisti, ki odloča o tem, ali bo otrok ohranil vzporedno slovensko identiteto, ali pa se bo popolnoma prepustil vplivom asimilacije. Proti koncu pubertete, z zaključevanjem oblikovanja osebnosti, nekateri posamezniki ponovno začutijo potrebo po identificiranju s kulturo staršev. V drugih primerih pa so posamezniki hoteli popolnoma pretrgati z »izvirno« kulturo, a se jim je čez desetletja, ko so dosegli glavne življenjske cilje, spet pojavila želja po poglobitvi narodostne identitete, po vrnitvi k koreninam (Žigon 1998, 99–100).

Osnovna razdvojenost pripadnikov druge in tretje generacije je torej razdvojenost na »teritorialno« pripadnost oprijemljivi kulturi, v katerih se pripadniki socializirajo, in na pripadnost »imaginarni« kulturi; s slednjo pridejo v stik predvsem v družini in lahko še v izseljenških društvih, njena glavna značilnost pa je neoprijemljivost, lahko celo mitskost (Žigon 1998, 100)

Razdvojenost druge in tretje generacije je prisotna tudi v navezanosti oziroma pripadnosti prostora. Na eni strani prostor, v katerem bivajo in ga poznajo kot edinega resničnega, in na drugi strani imaginarni »izvirni« prostor, ki ga poznajo (slutijo) zgolj iz pripovedovanj, slik ali fotografij in je še veliko bolj neoprijemljiv in mitski od »izvirne« kulture, ki jo lahko neposredno opazujejo v krogu družine in slovenske skupnosti.

3.1. Vednost o izvornosti »izvirnega« prostora brez simbolne navezanosti ali pripadnosti temu prostoru

V ta tip spada večina potomcev predvojnih priseljencev, velik del potomcev povojnih priseljencev s Primorskega ter vsi tisti in z njimi njihovi potomci, ki so zavestno ali nezavedno pretrgali s kulturo staršev. Mednje tako spada tudi večina tistih, s katerimi nisem prišel v stik, saj nimajo stikov s slovensko skupnostjo.

Za to skupino je značilno, da se bolj ali manj v popolnosti identificirajo z novo oziroma zanje edino primarno kulturo in jim največkrat ostajajo le še nekateri podzavestni vedenjski vzorci, značilni za »izvirno« kulturo. Starši jim niso načrtno in dovolj jasno (ali jim sploh niso) posredovali »izvirne«

kulture in etnične (narodne) identitete. Nekateri so podlegli vplivom asimilacije zaradi neobveščeno-
sti in zmedenosti. Starši so govorili slovensko, a Slovenije kot države ni bilo nikjer.

Vedo, od kod izvirajo njihovi predniki, toda ta vednost ni povezana z simbolno navezanostjo ali pripadnostjo »izvornemu« prostoru.

Vednost o »izvornem« prostoru se največkrat nanaša na ime države ali rodnega kraja prednikov in na nekatere stereotipe (največkrat gore, gozdovi, veliko zelenja, vojne, veliko svinjskega mesa).

Predvsem pri večini potomcev predvojnih priseljencev in pri nekaterih potomcih povojnih prise-
ljencev s Primorskega je bilo opaziti slabo poznavanje političnih enot (držav) »izvornega« prostora. Temu velikokrat sledi tudi nejasna etnična (narodna) identiteta, ki jo pripisujejo svojim staršem ozi-
roma starim staršem. Največkrat nejasno razločevanje etničnosti (narodnosti), državljanstva staršev
ali starih staršev oziroma države, v kateri so ti bivali, in države, v kateri je danes njihov rodni kraj, med
številnimi osebami te skupine povzroča zmedenost in nerazumevanje njihove »izvorne« etničnosti (narod-
nosti) in meja »izvorne« domovine staršev oziroma starih staršev. Temu razumljiv je tudi njihov odnos
do osamosvojitve Slovenije, ki ga večina sprejema oziroma ga je sprejemala indiferentno ali celo z neo-
dobravanjem: »... Za mene je bila ena škoda ...« (osamosvojitve Slovenije), »... Nimam kaj zgubiti, toda
se je zgubila podoba ene močne države Jugoslavije ...«, »... Jugoslavija je bila včasih svetovna sila v ladje-
delništvu pa v nogometu ...« (v kastiljščini).

Želja po obisku domovine svojih (starih) staršev je v tej skupini neopazna in je največkrat, če obsta-
ja, omejena na družinsko oziroma rodovno biografijo in le izjemoma seže prek hiše in vasi, kjer so bivali
starši oziroma stari starši: »... Nimam posebne želje, ker ne vem, kaj bom lahko videl. Recimo, da bi šel
pogledat hišo mojega očeta, ne vem niti, kje je, je sploh verjetno ni več. So jo porušili v vojni. Nimam tam
ne sorodstva, nimam nič. Nimam nič od nič ...« (v kastiljščini), »... Bi rad šel pogledat vas, najt kakšne-
ga sorodnika. Obisk ostale Slovenije ni pomemben. Imaš lepe stvari za videt v Sloveniji in drugod prav tako.
V Italiji, Franciji. Vsak kraj ima svoje lepote ...« (v kastiljščini).

3.2. Simbolna navezanost na »izvorni« prostor, brez pripadnosti temu prostoru

V to vmesno kategorijo lahko uvrstimo večino tistih, ki se označujejo za »Slovence po rodu«. Sem
spada večina oseb, ki so bile rojene in so krajši čas živele v »izvorni« domovini, večji del socializacije
pa je potekal v novem, imigrantskem okolju pod močnim vplivom imigrantske kulture; večina tistih,
ki so zavestno ali nezavestno pretrgali s kulturo staršev in se jim je v »zrelejšem« življenjskem obdobju
pojaviła želja po poglobitvi »izvorne« narodnostne (etnične) identitete po vrnitvi h koreninam, in
vsi, ki pasivno spremljajo slovenstvo.

Ohranjanje »izvorne« kulture teh oseb zajema zelo širok razpon. Vsi poznajo življenjsko zgodbo
oziroma zgodbo o priselitvi njihovih prednikov in izražajo željo po vzpostavitvi tesnejšega stika z »iz-
vorno« kulturo in »izvornim« prostorom. Nekateri dobro govorijo slovensko, večina pa pomanjkljivo
ali pozna samo kakšno slovensko besedo. Nekateri se celo začnejo (ponovno) učiti slovenskega jezika,
občasno obišejo prireditve slovenskega društva, večji del pa ni motiviran h kakršnemukoli naporu,
da bi tesneje ohranjal stik s slovenstvom ali celo začel dejavno sodelovati na tak ali drugačen način.

»Izvorni« prostor ima med pripadniki te kategorije največkrat podobo Slovenije. Hiša, vas ali mesto,
kjer so bivali starši oziroma stari starši, so prav gotovo pomembni elementi »izvornega« prostora, toda
za večino je imaginarna »izvorna« kultura najoprimejšeja na stopnji slovenstva in v prostorski eno-
ti Slovenije. Tako so nekateri posamezniki, ki jim družinska vzgoja ni jasno predstavila »izvorne« kulture
kot slovenske in katerih starši se niso jasneje narodno (etnično) opredeljevali, našli pri iskanju svojih
korenin najlažjo oprijemljivost prav v slovenstvu in v Sloveniji kot o »izvorni« domovini.

Drugačno podobo ima »izvorni« prostor med sicer zelo redkimi posamezniki s Primorskega, ki so bili
rojeni in so krajši čas živeli v »izvorni« domovini, večji del njihove socializacije pa je potekal pod močnim
vplivom imigrantske kulture. »Izvorni« prostor zanje ni Slovenija, temveč rodna vas ali mesto in neome-
jena okolica, ki jo posamezniki poznajo in je bila (zanje) funkcijsko povezana z njihovim »izvornim« krajem.

Med naketerimi otroki predvojnih in povojnih priseljencev s Primorskega bi lahko govorili tudi o nekakšni razdvojenosti v odnosu do »izvornega« prostora. Gre za neomejeno, bolj ali manj obsežno okolico rodne kraja staršev in na drugi strani državo Slovenijo; torej za družinsko vzgojo, ki hote ali nehote ni poudarjala slovenstva, in na drugi strani za oprijemljivo enoto v obliki države.

Z osamosvojitvijo Slovenije so nekateri začutili močnejšo željo po odkrivanju »izvorne« kulture. Njihovi starši so govorili slovensko, a Slovenije kot države ni bilo. Šele z osamosvojitvijo sta Slovenija in slovenstvo dobila oprijemljivo podobo v obliki državnosti; odnos do »izvorne« kulture in prostora se je izkristaliziral in postal oprijemljivejši.

Manifestacije simbolične povezanosti z »izvornim« prostorom se med osebami te skupine kažejo najpogosteje:

- v (želji po) vzpostavitvi (tesnejših) stikov s sorodstvom v »izvorni« domovini,
- v (želji po) obisku Slovenije oziroma »izvornega« prostora,
- v bolj ali manj povečanem zanimanju za dogajanje v »izvorni« domovini,
- v (želji po) pridobitvi slovenskega državljanstva
- in posredno prek učenja slovenskega jezika, obiskovanja slovenskih prireditev, »domoznanskim« zanimanjem za »izvorno« kulturo.

Stiki ali največkrat zgolj vednost, da živijo sorodniki v »izvorni« domovini, je za pripadnike te skupine zelo pomemben dejavnik v iskanju »izvorne« etnične (narodne) identitete in oprijemljivosti »izvornega« prostora. Čeprav je v tem primeru zelo težko ločiti biografski oziroma rodovni kontekst od etničnega (narodnega), sorodstvo predstavlja najvidnejšo in hkrati najoprijemljivejšo vez z »izvornim« prostorom: »... Človek si misli: imamo sorodnike tam, potem je Slovenija tudi malo naša ...«.

V tej kategoriji se lahko že pojavi želja po pridobitvi slovenskega državljanstva. Gre za simbolični pomen, ki ne zahteva veliko truda, predvsem pri tistih, ki na simboliko veliko dajo.

Želja po obisku »izvornega« prostora je poleg rodne hiše staršev, vasi ali mesta, največkrat povezana z obiskom naravnih in kulturnih znamenitosti Slovenije. Izjema so osebe, ki »izvorne« domovine ne vzporejajo s Slovenijo, ampak s kakšno manjšo, ponavadi neomejeno enoto.

3.3. Pripadnost »izvornemu« prostoru

V ta tip spadajo le posamezniki, ki so bili deležni stroge slovenske vzgoje v družini in so tudi kasneje ohranili tesen stik s slovensko skupnostjo. Primarna in sekundarna socializacija teh oseb je bila strogo povezana z posredovanjem slovenske kulture, vrednot, norm. Pripadnikov, ki niso bili deležni načrtne slovenske vzgoje v družini in kasnejšega stika s slovensko skupnostjo, v tej skupini ne najdemo.

Za vse osebe iz te skupine ima »izvorni« prostor jasno narodnostno in politično obeležje oziroma predstavlja Slovenijo v okviru narodnostnih in političnih meja.

Za večino iz te skupine je bila zelo pomembna osamosvojitve Slovenije, ki so jo neredko označevali kot prelomnico v njihovem doživljanju »izvorne« narodne (etnične) identitete. Ne samo, da je »izvorni« prostor dobil oprijemljivejšo podobo v obliki državnosti, tudi sprememba političnega sistema je odnos do »izvorne« domovine naredila končno pozitiven.

Manifestacije pripadnosti »izvornemu« prostoru med osebami te skupine se bolj neposredneje in najpogosteje kažejo:

- v pogostih in tesnih stikih s sorodstvom v Sloveniji,
- v obiskih ali željah po obisku Slovenije, ki jih največkrat doživljajo kot zelo pomembne dogodke,
- v imetju slovenskega državljanstva,
- v slovenskih volitvah,
- v želji po nadeljevanju roda v Sloveniji,
- v želji biti pokopan v Sloveniji,
- v želji po šolanju otrok v Sloveniji,
- v pogostem spremljanju dogajanja v Sloveniji,

- v posesti stenskega okrasja s podobami slovenskih krajev, zemljevidov, ur v obliki slovenskega državnega teritorija in podobnega,
- v želji po navezavi ekonomskih stikov s Slovenijo,
- v želji po posesti zemlje ali nepremičnin v Sloveniji (denacionalizacija),
- v razmišljanju o preselitvi v Slovenijo.

Obisk »izvornega« prostora je za večino oseb iz te skupine nadvse pomembna stvar. Kot sem že omenil pri predstavnikih prve generacije, je tudi pri nekaterih pripadnikih druge in izjemoma tretje generacije obisk povezan z nekakšnimi psihološkimi predpripravami in z zelo emocionalnimi odzivi ob obisku, ki se pri večini kažejo v izbruhih nepopisnega navdušenja, občutkih »resničnega« zavedanja narodnih in ozemeljskih korenin, in pri drugih (v manjšem številu) v nekakšnem razočaranju kot posledici družinske vzgoje in vpliva slovenske skupnosti zaradi stalnega idealiziranja »izvorne« domovine in nekritične sentimentalne zazrtosti »nazaj v domači raj«.

Če smo za osebe predhodnega tipa rekli, da v Sloveniji poleg rodne hiše in kraja staršev ali starih staršev obiščejo še naravne in kulturne znamenitosti dežele – tako imenovane ljubke kraje (*locus amoenorum*), osebe tega tipa ponavadi obiščejo tudi tako imenovane svete kraje (*locus sacrum*), z obiskovanjem katerih podoživljajo zgodovino (na primer Brezje in Teharje) in jim večkrat pripisujejo velik pomen. V smeri posebnega identificiranja, narodnega ali religioznega, so pomembni predvsem zgodovinski kraji. Povezava narodne identitete z določenimi deli ozemlja, z določenimi kraji znotraj njih ima mitsko in subjektivno vrednost (Smith 1991). Tudi Južnič (1993, 148) poudarja velik naboj zgodovinskih krajev za istovetnost naroda, hkrati pa poudari vlogo »svetih« krajev, dežel in celo rek za povezanost skupinske identitete s prostorom, ki je strukturiran na različne enote in je več kot zgolj določen z mejami. Religija je sploh lahko močno vplivala na utrjevanje etnične zavesti, saj so se z njo izražale skoraj vse družbene predstave arhaičnih družb (Južnič 1987, 228). Močan naboj »svetih krajev« v smeri (skupnega) narodnega in religioznega identificiranja je bilo moč opaziti tudi med Slovenci, priseljenimi v Argen-

Slika 1: Mendoški Slovenci izražajo pripadnost »izvornemu« prostoru tudi s stenskim okrasjem, največkrat s slikami slovenskih krajev in z zemljevidi, pa tudi z urami v obliki slovenskega državnega ozemlja.

tino po drugi svetovni vojni. V veliki večini obiskanih družin so se na stenskem okrasju ponavljale fotografije in slike Brezij, ki so se tudi ob obiskih Slovenije ponavljale kot najbolj obiskan kraj.

O preselitvi v »izvorno« domovino razmišljajo predvsem tisti, pri katerih »izvorna« etnična identiteta in pripadnost »izvornemu« prostoru občutno prevladata nad občutkom pripadnosti večinski kulturi in prostoru. Takih je zelo malo, saj vpetost v večinsko okolje (družina, prijatelji, služba, socialni položaj in podobno) kljub močni pripadnosti »izvorni« kulturi in prostoru pretehta. Razmišljanje o preselitvi v »izvorno« domovino večkrat spremljajo tudi osebne izkušnje oziroma izkušnje staršev, ki so se večinoma s težavo prilagajali in vključevali v novo okolje in ki so večkrat trpeli zaradi razbitja družin.

4. Sklep

Odnosov do »izvornega« prostora je toliko, kolikor je posameznikov, izseljencev. Še veliko večja zmeda nastane, če ta odnos postavimo v kontekst pripadnosti »izvorni« kulturi in »izvorni« etnični (narodni) identiteti. Zato je podana tipologija grob poseg v raznovrstnost individualnih odnosov do »izvornega« prostora in je le ena izmed možnih oblik sistematizacije (in razumevanja) odnosov do »izvornega« prostora, vendar je hkrati edini (meni dostopen) način, da v tej raznovrstnosti poskušam odkriti neke splošnejše pojave.

Navezanost oziroma pripadnost »izvornemu« prostoru se gotovo povezuje s pripadnostjo »izvorni« kulturi oziroma »izvorni« etnični (narodni) identiteti, čeprav odnos ni vedno linearen. Srečamo osebe, ki dosledno ohranjajo »izvorno« etnično (narodno) identiteto; v družinskem krogu govorijo izključno slovensko, ohranjajo šege in navade »izvorne« kulture, toda »izvornemu« prostoru v svojem občutju »izvorne« etnične (narodne) identitete ne dajajo velikega pomena; ne izražajo želje po obisku in po nadaljevanju roda v le-tem, ne dajejo velikega pomena posesti slovenskega državljanstva. Na drugi strani se zdi, da je nekaterim prostorsko obeležje ključni dejavnik v ohranjanju »izvorne« etnične identitete. Ne znajo več slovenskega jezika, pozabili so »izvorne« šege, navade, hrano ali glasbo in jih ne pogrešajo, toda ponosno razkazujejo slovensko državljanstvo, si močno želijo obiskati »izvorno« domovino, na stene domov obešajo fotografije, slike in zemljevide »izvorne« domovine, si celo želijo, da bi njihov rod ponovno zaživel v »izvorni« domovini.

Velikokrat je težko in celo nemogoče razlikovati med miljejem prostora in kulture, med občutki teritorialne vezanosti ali pripadnosti in etnično ali nacionalno samozavestjo. Razumevanje postane lažje, če prostorsko opredeljeni del človekove eksistence ali »sentimentalno orientacijo«, kakor jo imenuje Južnič (1987, 292), opredelimo na eni strani kot identifikacijsko in po drugi kot prestižno. Pri prvi gre za teritorij kot prostor bivanja in z njim povezano domačnost, druga pa je povezana z vrednotenjem posameznih delov okolja glede na pomen, ki mu ga pripisujeta družba in kultura, in s tem povsem institucionalizirana.

Gre torej za delitev, ki se zdi, da lahko pomaga razumeti bistveno razliko v odnosu do »izvornega« prostora med prvo generacijo in naslednjimi, med socializacijo v novi in v stari domovini, čeprav tudi med takoimenovano identifikacijsko in prestižno sentimentalno orientacijo ni vedno ostrih meja.

Lenz-Romeissova je z empirično raziskavo prišla do zaključka, da se čut za domovino ne uresničuje prek »krvi in zemlje«, temveč da se človek, ki do nekega kraja razvije simbolično navezanost, opira na tiste ljudi v kraju, ki jih pozna in s katerimi goji stike. Kraj tako simbolizira družbene odnose (Kučan 1996, 20–21). Tudi Smith (1991, 23) ugotavlja, da so za etnične identitete »... bolj kot prebivanje na nekem kraju ali njegova posest, pomembni dodani pomeni in asociacije, ki ji kraj vzbuja ...«. Povezanost skupinske identitete neke družbene skupine s prostorom, v katerem biva, se oblikuje prek družbenih odnosov in ne izhaja iz prostora samega. Izseljenci in njihovi potomci so v stalni razdvojenosti med odnosi, ki jih imajo z večinsko družbo, in odnosi znotraj izseljenske skupnosti in družine; s tem so tudi v stalni razdvojenosti med novo in »izvorno« domovino.

Intenzivnost stikov z večinsko in z izseljeniško družbo oziroma njihovo razmerje je torej ključnega pomena v odnosu do novega in »izvornega« prostora, čeprav ne smemo pozabiti, da gre pri nekateri

priseljencih in njihovih potomcih za neposredno povezavo z »izvorno« domovino brez aktivnosti v društvih, stikov s sonarodnjaki in podobnega.

Seveda je nemogoče zanikati vlogo prostora in njenega izkustva. Brez stikov ali obiskov »izvorna« identiteta zgubi svojo realno oprijemljivo podlago, ostane na ravni »mita« in je zato močnejše izpostavljena asimilaciji, izginjanju.

Pomembno je tudi upoštevati zavedno in nezavedno raven »izvorne« etnične (narodne) identitete in odnosov do »izvornega« prostora. Mejo med njima je včasih težko, celo nemogoče začrtati. Na eni strani bi torej lahko govorili o folklorno-simbolni identiteti, ki se kaže tudi v odnosu do »izvornega« prostora v posesti državljanstva, v stenskem okrasju z motivi slovenskih krajev in pokrajin in v podobnem, in na nezavedni ravni »bazična« oziroma »primarna« identiteta, ki se kaže v željah po nadeljevanju roda v »izvorni« domovini, v želji biti pokopan v domovini.

Podano razlikovanje se kaže tudi v krajih, ki jih izseljenci in njihovi potomci obiščejo v »izvorni« domovini. Na eni strani gre za svete kraje (*locus sacrum*) in podoživljanjem zgodovine ob obisku le-teha, in na drugi strani ljubki, priljubljeni kraji (*locus amoenorum*), v katerih se je zaradi novih navad sveto na novo postavilo. Tako je »izvorna« narodna prostorska identiteta mešanica starih in novih simbolov, mešanica zgodovinske teže in lahкости potrošniškega bivanja (Kučan 1996, 25).

Na kraje, pokrajine in pokrajinske prvine se vežejo stereotipi »izvornega« prostora, ki imajo podoben tradicionalne, »domačijske«, vaške Slovenije in slovenske kulture, kakršno so izseljenci zapustili, jo z idealiziranjem negovali in z vzgojo prenašali na mlajše rodove. Vsebina omenjenega stereotipa se kljub modernizaciji življenja v »izvorni« domovini, vse do osamosvojitve Slovenije, ko so bili stiki in obiski zelo omejeni, skorajda ni spreminjala in se je vse do danes, sicer na posameznih mestih že dobro načeta, ohranila; kar se kaže tudi ob obiskih domovine, ko nekateri izseljenci in tudi njihovi otroci z dobršno mero začudenosti in neodobravanja sprejemajo prostorsko danost, drugačno od tiste, ki so jo zapustili oziroma negovali v spominu dolga desetletja.

Če se vrnem na začetek in ponovim uvodno misel: »... odnosov do »izvornega« prostora je toliko, kolikor je posameznikov, izseljencev ...«, najodločneje ponazorim ključni aspekt naloge, saj je vsak individualen odnos enkrat, neponovljiv zaradi spleta osebnostnih lastnosti, zgodovinskih, socialnih, kulturnih in političnih okoliščin in še marsičesa neupoštevane. Hkrati pa ne morem zanikati, da se ne kažejo nekatere splošnejše značilnosti tega odnosa, ki sem jih odkrival oziroma poskušal odkrivati na štirimesečnem bivanju med Slovenci in njihovimi potomci v Mendози.

5. Viri in literatura

- Detela, L. 1993: »Tri Slovenije« kot nedeljiv vezni člen skupne slovenske usode. Meddobje 27, 1–2. Buenos Aires.
- Južnič, S. 1987: Antropologija. Ljubljana.
- Južnič, S. 1991: Identiteta. Ljubljana.
- Knight, B. D. 1982: Identity and Territory, Geographical Perspectives on Nationalism and Regionalism. Annals of the Association of American Geographers 72. Washington.
- Kučan, A. 1996: Dejavniki nacionalne prostorske identitete v Sloveniji. Doktorska disertacija, Oddelek za agronomijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Low, S. M. 1992: Symbolic Ties That Bind, Place Attachment in the Plaza. Place Attachment, A Conceptual Inquiry. New York.
- Lowenthal, D. 1991: British National Identity and the English Landscape. Rural History 2, 2. Cambridge.
- Lukšič-Hacin, M. 1995: Ko tujina postane dom, resocializacija in narodna identiteta pri slovenskih izseljencih. Ljubljana.
- Smith, A. D. 1991: National Identity. London.
- Žigon, Z. 1998: Otroci dveh domovin, slovenstvo v Južni Ameriki. Ljubljana.

6. Summary: Slovenians in Mendoza: an attempt of evaluation »source« place as the element of ethnical and national identity

(translated by Mitja Mlekuž)

The scope of the present paper is to address the role of the »source« place in the process of shaping ethnical and national identity among Slovenian emigrant community in Mendoza, Argentina. Slovenians and their descendents, forming the emigrant community, immigrated to Argentina due to economic and political reasons in the years between World Wars and political pressure soon after the Second World War. A very non-homogenous pattern in their attitude towards »source« ethnical and national identity was observed among the members of the emigrant community. It is believed that observed pattern was formed as the result of the historical context of the migration and geographical background of the first generation emigrants. The idea of the »source« place attachment is usually associated with »source« ethnical identity, although their relation isn't necessary linear. Personal beliefs and ideas about cultural and spatial milieu, place attachment and ethnical identity are often undistinguishable. The special role of the »source« place is displayed in »source« place attachment or in the creation of the symbolic aspects of certain places, landscapes and landscape's elements.